

บทที่ 5

รูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดี เพื่อตั้งโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 ได้พบว่าการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน เพื่อตั้งโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน การเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหาย การพัฒนาพื้นที่โยกย้ายจัดสรรเพื่อรองรับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในระยะข้ามผ่าน การใกล้เคียงข้อพิพาท การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน และระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีศักยภาพต่อการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ให้ความสำคัญต่อรูปแบบ (Approach) และกระบวนการ (Process) ตั้งแต่การวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Implementation) การติดตาม (Monitoring) และประเมินผล (Evaluation) เป็นมาตรฐานชัดเจน เป็นที่ยอมรับกันได้ และมีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ดังนี้

- การวางแผนงาน (Planning) ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และพหุภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้แทนประชาชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการ ต้องมีบทบาทในการวางแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (Resettlement Action Plan) ที่สอดคล้องกับลักษณะผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและสุขภาพ และลักษณะชุมชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบ เช่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม และความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยพิจารณาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติว่าด้วยสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ฯลฯ

- **การดำเนินงาน (Implementation)** ได้แก่ การกำหนดวิธีการนำไปใช้ที่มีมาตรฐาน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถวัดประเมินผลปฏิบัติงาน มีความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และมีกระบวนการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง มีสาระสำคัญต่อไปนี้

1) โครงสร้างของหน่วยงานที่รับผิดชอบจากผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่แต่งตั้งขึ้นกำกับดูแลในการบริหารจัดการตามแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP) ที่มาจากส่วนกลาง กระทรวง ทบวง และกรมกองต่าง ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สศช. กรมที่ดิน กรมผังเมือง กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และที่มาจากส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบตามระยะเวลาของการดำเนินงานตามแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP)

2) นโยบายการบริหารงาน หมายความว่า หลักการกำกับดูแล กฎหมาย ระเบียบ หลักปฏิบัติ ของแต่ละกระทรวง ทบวง และกรมกองต่าง ๆ หน่วยงานในส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องตามแผนงานโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน (RAP) ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 พระราชบัญญัติว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติว่าด้วยสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ฯลฯ

3) ขั้นตอนและระบบการปฏิบัติงาน หมายความว่า ข้อเสนอแนะของการปฏิบัติงานของโครงสร้างหน่วยงานเฉพาะกิจจากผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่แต่งตั้งขึ้น โดยมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนตามระยะเวลาของการปฏิบัติงาน

- **การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation)** เป็นการติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังสำเร็จการโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งควรมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนและระบุในมาตรฐานความยากจนและการพัฒนาที่ครอบคลุมประเด็นเศรษฐกิจรายได้ การเข้าถึงการศึกษา การเข้าถึงระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ภายในระยะเวลาที่ตกลงกันระหว่างผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานผู้ตรวจสอบอิสระทางด้านสังคม (Social Independent Party) เพื่อรายงานต่อคณะกรรมการกำกับดูแลโครงการในระดับจังหวัดและศูนย์กลาง

1. การนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดี

การบริหารจัดการโยกย้ายประชาชนที่ดีมีการดำเนินงานใน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะวางแผน ระยะปฏิบัติงาน และระยะติดตามประเมินผล ซึ่งในทุกระยะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการโยกย้ายถิ่นฐาน 8 องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่การจัดทำรูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายประชาชน โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 การเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Disclosure of Project Information and People Participation)

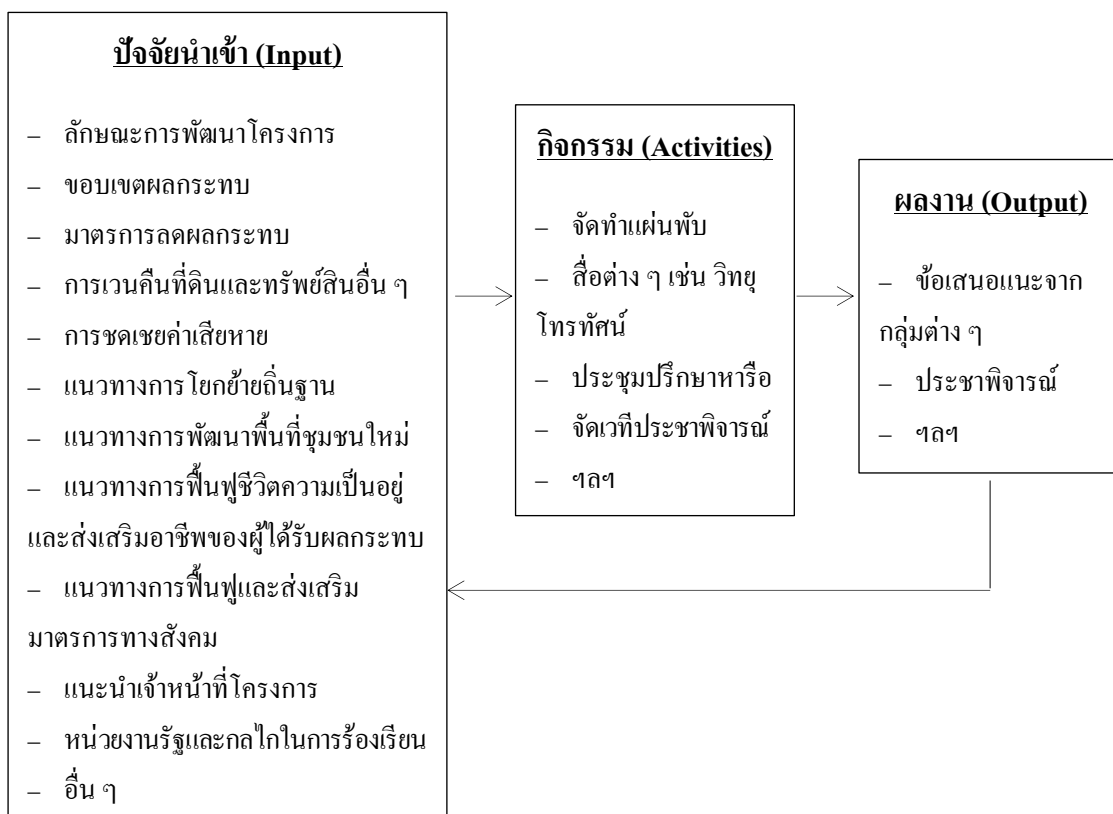
การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร โครงการ (Disclosure of Project Information) มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ประชาชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินงาน โครงการ พหุภาคีที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชนทั่วไป มีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการ ขอบเขตผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม มาตรการลดผลกระทบ ฯลฯ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม (People Participation) ในการแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เป็นการส่งเสริมให้การวางแผนและการดำเนินงานของบริษัทผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส มุ่งต่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและผู้พัฒนาโครงการ ภายใต้การอำนวยความสะดวกและการดูแลของหน่วยงานรัฐ โดยมีรูปแบบและกระบวนการได้แก่

ขั้นตอนการระบุข้อมูลข่าวสาร (Identification) ที่ต้องการนำเข้า (Input) ผู้กระบวนกรเผยแพร่ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในเบื้องต้นในช่วงการวางแผนพัฒนาโครงการ หมายถึง การนำเอาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการไฟฟ้า ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ในระหว่างการก่อสร้างและการดำเนินงานผลิตไฟฟ้า มาตรการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน การเวนคืนที่ดินในพื้นที่โครงการ การชดเชยค่าเสียหายในที่ดินและทรัพย์สิน แนวทางการโยกย้ายถิ่นฐาน แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนใหม่ แนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพของผู้ได้รับผลกระทบ แนวทางการฟื้นฟูและส่งเสริมมาตรการทางสังคม การแนะนำเจ้าหน้าที่โครงการและหน่วยงานรัฐพร้อมทั้งระบุกลไกในการร้องเรียน และอื่น ๆ

ขั้นตอนการนำเอาข้อมูลข่าวสาร โครงการต่าง ๆ มาเผยแพร่โดยผ่านสื่อที่หลากหลายหรือทุกช่องทางของการสื่อสารรวมถึงการจัดทำประชุมปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการ (Diverse of Activities) เช่น การจัดทำแผ่นพับแจก สื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์

การประชุมปรึกษาหารือ การจัดเวทีประชาพิจารณ์ และอื่น ๆ ที่จำเป็นและเหมาะสม ซึ่งอาจจะมี การจัดทำกิจกรรมในเรื่องเดียวหลายครั้งและต้องใช้เวลา

ขั้นตอนการได้รับข้อมูลความคิดเห็นจากกลุ่มต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบของการ พัฒนาโครงการในระหว่างการวางแผนและการดำเนินงาน โครงการดังแผนภูมิตามภาพประกอบที่ 5.1

ภาพประกอบที่ 5.1 แผนภูมิกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร โครงการและการมีส่วนร่วมของ ประชาชน

ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อกระบวนการเปิดเผยข้อมูล โครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ผู้พัฒนาโครงการต้องมีความจริงใจและโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาโครงการที่เป็นข้อมูลเทคนิควิชาการที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ระบบ สาธารณูปโภคพื้นฐาน ข้อมูลสิ่งแวดล้อมและผลกระทบ รวมทั้งมาตรการลดผลกระทบ ข้อมูลด้าน เศรษฐกิจและสังคมที่มีทั้งผลดี ผลกระทบ และแนวทางมาตรการแก้ไขเพื่อลดผลกระทบ รวมถึง ช่องทางของการติดต่อสื่อสาร หรือการร้องเรียน ฯลฯ ให้มากที่สุด ให้กับหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น และคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้าง

ความเข้าใจ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการออกแบบพัฒนาโครงการและแผนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร ผู้พัฒนาโครงการต้องเปิดโอกาสให้หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นและคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเข้ามามีบทบาทของการเริ่มต้นการวางแผนหลักของการพัฒนาโครงการให้มากที่สุด และสม่ำเสมอ และทุกช่องทางของการสื่อสาร เพื่อหาจุดสมดุลและความเหมาะสมของการพัฒนาที่อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ของชุมชนและสาธารณชนทั่วไป ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องของการดำเนินงานเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน มีทั้งมูลค่าต้นทุนและระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น ถ้าผู้พัฒนาโครงการไม่ให้ความสำคัญเท่ากับการพัฒนาโครงการกิจกรรมในเชิงเทคนิคและการลงทุน ฯลฯ จะก่อให้เกิดประเด็นปัญหาในการต่อต้านของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งถ้าประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจในผลกระทบ มาตรการแก้ไขและผลประโยชน์ของโครงการ ประชาชนกลุ่มนั้นสามารถเป็นกระบอกเสียงให้กับโครงการทั้งในระยะเวลาก่อสร้างและการดำเนินงานโครงการได้เป็นอย่างดี

1.2 การเวนคืนที่ดินและการชดเชย (Land Acquisition and Compensation)

การเวนคืนที่ดินโดยทั่วไป คือ การที่หน่วยงานรัฐบังคับซื้อที่ดินคืนจากประชาชนเจ้าของที่ดิน เพื่อนำไปพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือโครงการขนาดใหญ่ โดยมีการประเมินทรัพย์สินที่ดินตามราคาซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาด ตามสภาพและที่ตั้งของที่ดิน และตามเหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืน ซึ่งการประเมินราคาที่ดินที่ถูกเวนคืนนั้นทำได้ยากมากและเป็นปัญหาที่ประสบอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาหรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการประเมินทรัพย์สินที่ถูกเวนคืน จึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาประเมินทรัพย์สินที่ได้ระบุในพระราชกฤษฎีกาและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และหลักการสากลที่ว่า “ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจได้ ผู้ได้รับผลกระทบควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการสูญเสียพื้นที่ดินและทรัพย์สินอย่างเต็มรูปแบบและยุติธรรม และควรเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ”

ส่วนการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของประเทศไทย มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญของการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่แตกต่างไปจาก สปป.ลาว และหลักการสากลทั่วไปที่ว่าหลักเกณฑ์ที่สำคัญประกอบด้วย ต้องอาศัยอำนาจของกฎหมาย ต้องมีวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ และ ต้องจ่ายค่าชดเชยที่เป็นธรรม

หลักเกณฑ์ที่ต้องอาศัยอำนาจของกฎหมาย หมายความว่า รัฐจะต้องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของประชาชนได้นั้น ต้องมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่รัฐไว้อย่างชัดเจน หากไม่มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจ รัฐย่อมกระทำไม่ได้ ได้แก่ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลักที่วางขอบเขตการใช้อำนาจรัฐ

ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของประชาชนไว้เป็นหลักการทั่วไป และพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 ที่กำหนดขั้นตอน กระบวนการและรูปแบบในการดำเนินการเวนคืนที่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน และกรณีที่ไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกาฯ กำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และกำหนดหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าชดเชย หรือ ค่าทดแทนให้กับผู้ถูกเวนคืน

หลักเกณฑ์ที่ต้องมีวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ หมายความว่า การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำได้ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เท่านั้น หากไม่มีความจำเป็นอย่างเพียงพอในการนำอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนไปใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ รัฐย่อมไม่มีอำนาจ

หลักเกณฑ์ที่ต้องจ่ายค่าชดเชยที่เป็นธรรม หมายความว่า ผลรวมของการสูญเสียซึ่งเจ้าของทรัพย์สินได้เรียกร้องสิทธิ ซึ่งพิสูจน์ได้เป็นที่แน่นอนแล้วสำหรับเป็นค่าทดแทนก็คือการจ่ายเงินในมูลค่าตลาดของทรัพย์สินที่ถูกเวนคืนนั่นเอง ซึ่งก็จะต้องยุติธรรมทั้งสองฝ่าย ไม่เพียงเฉพาะฝ่ายที่ถูกเวนคืนเท่านั้น แต่จะต้องยุติธรรมสำหรับหน่วยรัฐหรือเอกชนที่เป็นผู้พัฒนาโครงการและเป็นผู้จ่ายค่าทดแทนสำหรับเวนคืน ค่าทดแทนที่เป็นธรรมเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้การเวนคืนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งกระบวนการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์และขั้นตอนการจ่ายเงินชดเชยทรัพย์สินจะใช้วิธีปรองดอง หรือวิธีการออกพระราชกฤษฎีกาเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หรือวิธีการตามมติของคณะรัฐมนตรีในกรณีจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

จากการศึกษาการเวนคืนที่ดินผู้วิจัยมีความเห็นว่ารูปแบบการเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายต้องอยู่หลักการสำคัญ คือ (1) ต้องอาศัยอำนาจของกฎหมาย (2) ต้องมีวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ (3) ต้องจ่ายค่าชดเชยที่เป็นธรรม และ (4) ต้องเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของประเทศไทย โดยรูปแบบและขั้นตอนการเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหายที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นและผู้ได้รับผลกระทบ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ 7 ขั้นตอนหลัก ภายหลังหน่วยงานรัฐติดประกาศพื้นที่ที่ต้องเวนคืนที่ดิน ดังนี้

ขั้นตอนจัดประชุมครั้งแรกกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และผู้พัฒนาโครงการจัดประชุมชาวบ้านที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดินเพื่อนำแสดงแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ (Aerial Photo) ที่ทันสมัยที่สุดของโครงการมาเสนอให้ชาวบ้านรับทราบ และอธิบายถึงขั้นตอนของการสำรวจรังวัดที่ดิน และนัดหมายวันเวลาสถานที่ในการรังวัดที่ดินและเก็บข้อมูลอื่น ๆ เช่น ไม้ผล ครัวบ้าน ฯลฯ พร้อมทั้งแจ้งให้ชาวบ้านที่คาดว่าจะรังวัดที่ดินในวันนั้นเตรียมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โฉนดที่ดิน ทะเบียนบ้าน บัตรประจำตัวประชาชน ฯลฯ ให้พร้อม

และให้เจ้าของพื้นที่ที่อยู่บริเวณข้างเคียงมาช่วยในวันที่จะรังวัด เพื่อป้องกันปัญหาของการรังวัดที่ดินในกรณีที่ขอบเขตพื้นที่แต่ละแปลงไม่ชัดเจน

ขั้นตอนการลงสำรวจรังวัดพื้นที่และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและผู้พัฒนาโครงการลงรังวัดพื้นที่ดินที่คาดว่าเป็นพื้นที่ก่อสร้าง จับจุดพิกัดในพื้นที่โดยใช้เครื่องมือ GPS พร้อมทั้งภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ก่อสร้างต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อทำการเวนคืนที่ดินและนับจำนวนทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น ไม้ผล บ้านที่ปัก สิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ ฯลฯ บันทึกลงในแบบฟอร์มพร้อมทั้งถ่ายภาพของทรัพย์สินต่าง ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐ คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าของที่ดิน และเจ้าของที่ดินที่อยู่ในบริเวณข้างเคียงร่วมอยู่ด้วยทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องของการรังวัดพื้นที่ดินที่อาจจะเหลื่อมล้ำเข้าไปในพื้นที่ข้างเคียง ก่อนออกจากพื้นที่รังวัด ทีมงานต้องอ่านข้อมูลที่บันทึกไว้ต่อหน้าทุกคนเพื่อรับทราบข้อมูล และทุกคนต้องลงชื่อรับรองข้อมูลลงในแบบฟอร์มสำรวจนั้นด้วย

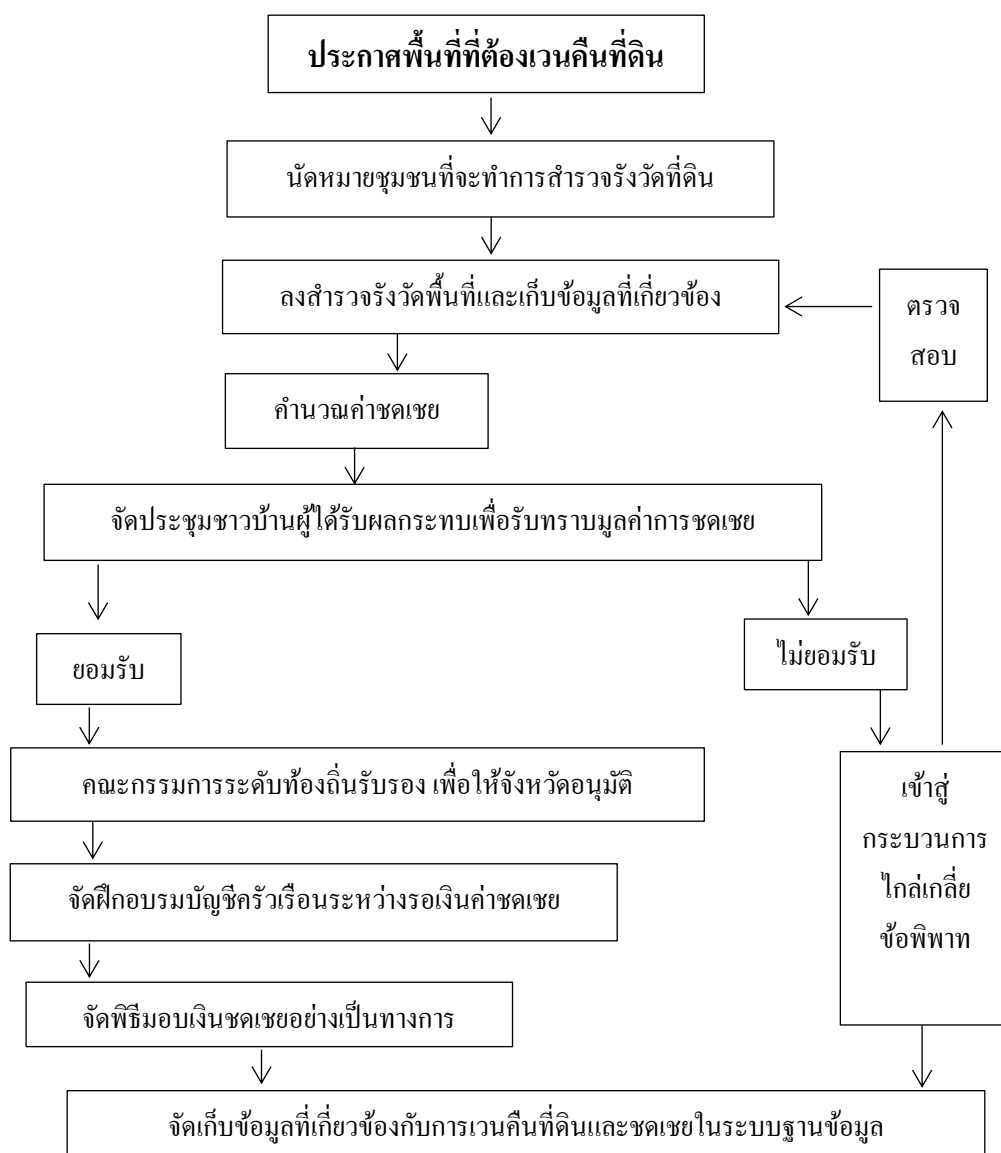
ขั้นตอนการคำนวณมูลค่าของการชดเชยค่าเสียหายตามอัตราค่าชดเชยเสียหายที่ได้ตกลงและปิดประกาศไว้ โดยหน่วยงานรัฐและผู้พัฒนาโครงการเอาข้อมูลที่ได้จากการรังวัด จุดพิกัด GPS และข้อมูลที่สัมภาษณ์จากแบบฟอร์มสำรวจ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบไว้ พร้อมทั้งเอารูปแบบของทรัพย์สินที่ถ่ายไว้ลงในแบบฟอร์มมูลค่าของการชดเชย

ขั้นตอนการจัดประชุมชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเพื่อรับทราบผลคำนวณและมูลค่าของการชดเชย ภายหลังจากแล้วเสร็จการคำนวณมูลค่าของการชดเชยค่าเสียหาย หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและผู้พัฒนาโครงการจัดประชุมชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเพื่อรับทราบผลคำนวณและมูลค่าของการชดเชย ถ้าเจ้าของทรัพย์สินยอมรับในมูลค่าชดเชยให้ลงชื่อในแบบฟอร์มของการชดเชยพร้อมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อเป็นการรับประกันความโปร่งใส ทางโครงการติดต่อธนาคารมาบริการเปิดบัญชีธนาคารให้กับผู้ได้รับผลกระทบในระหว่างการประชุมนี้ด้วย ในกรณีที่เจ้าของที่ดินทรัพย์สินไม่ยอมรับในมูลค่าชดเชย หน่วยงานรัฐและผู้พัฒนาโครงการจะลงไปสำรวจรังวัดพื้นที่และเก็บข้อมูลใหม่พร้อมกับเจ้าของที่ดินทรัพย์สินและคณะกรรมการใกล้เคียงในระดับหมู่บ้านและท้องถิ่น ถ้าผลออกมายังไม่ยอมรับ เจ้าของที่ดินทรัพย์สินสามารถยื่นเรื่องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อไป

ขั้นตอนการจัดฝึกอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบในการบริหารจัดการเงินชดเชยให้กับครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบในการบริหารจัดการเงินชดเชย ในระหว่างการเตรียมการจ่ายค่าชดเชยที่จะโอนเข้าบัญชีธนาคาร ผู้พัฒนาโครงการจัดฝึกอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบในการบริหารจัดการเงินชดเชยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนการพิธีมอบเงินชดเชยอย่างเป็นทางการ ภายหลังจากโอนเงินค่าชดเชยเข้าบัญชีธนาคาร แล้วหน่วยงานรัฐและผู้พัฒนาโครงการมอบสมุดบัญชีธนาคาร กรณีที่ผู้ได้รับผลกระทบสงสัยในการรังวัดที่ดินข้อมูลต่าง ๆ หรือไม่ยอมรับในมูลค่าชดเชย หรือรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการเวนคืนที่ดินและชดเชย ผู้ได้รับผลกระทบนั้นสามารถร้องเรียนและเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินและการชดเชย ได้แก่ แผนที่ดิน โฉนดที่ดิน ฯลฯ ไว้ในระบบฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการติดตามผลการดำเนินงานและไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินและชดเชย ดังภาพประกอบที่ 5.2

ภาพประกอบที่ 5.2 แผนภูมิการเวนคืนที่ดินและการชดเชย

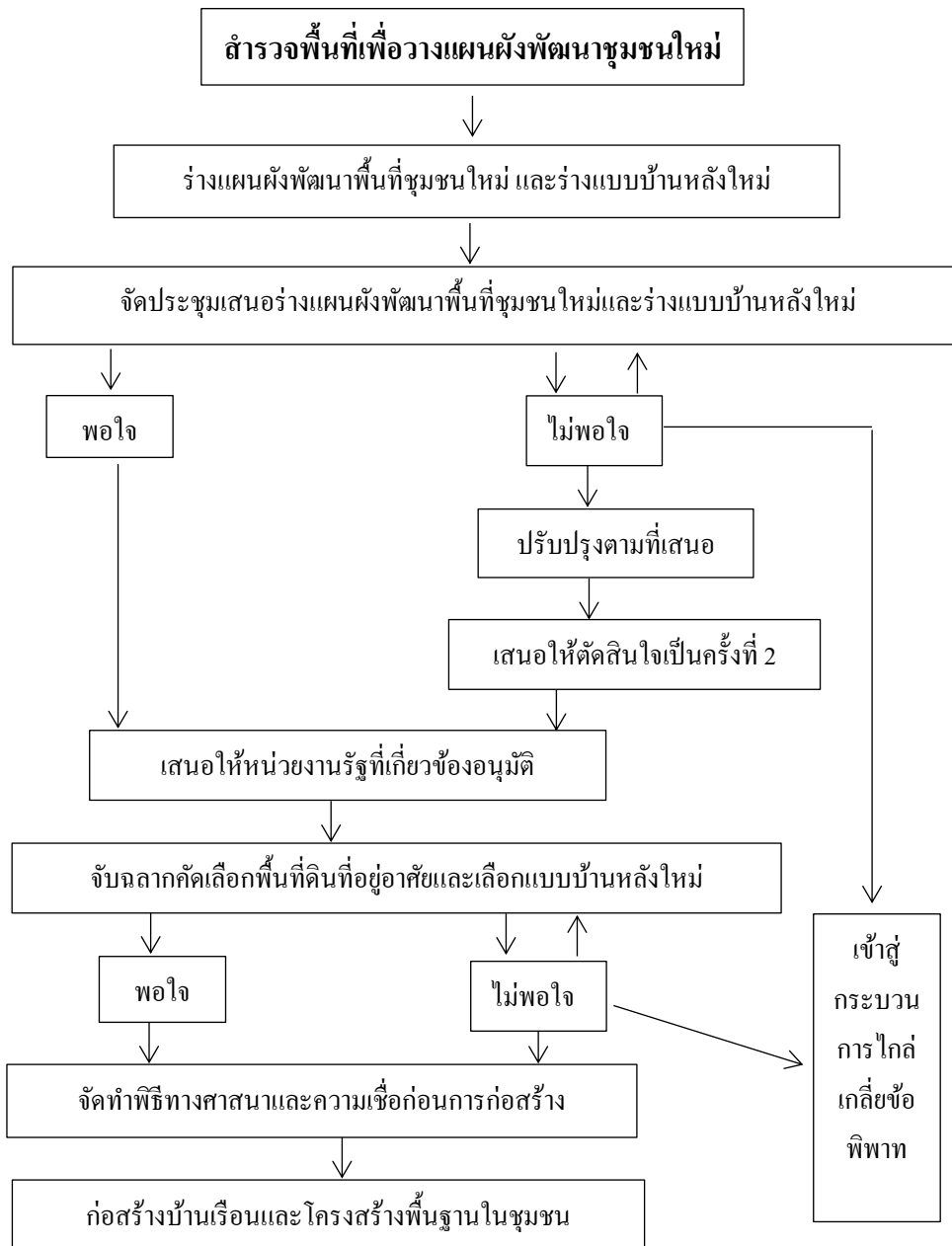
1.3 การพัฒนาพื้นที่โยกย้ายจัดสรร (Development of Resettlement Site)

การพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายถิ่นฐานเป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบ โดยหลักการพัฒนาพื้นที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ และการวิเคราะห์ข้อมูลด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมในการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น ตลอดจนการส่งเสริมให้มีการทำหน้าที่ของการเป็นศูนย์กลางชุมชน โดยอาศัยแนวคิดของการเชื่อมโยงที่เรียกว่าระบบชุมชนโดยใช้กระบวนการเปิดเผยข้อมูล โครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้นโยบายของรัฐเป็นกรอบของการพัฒนาพื้นที่ โดยมีรูปแบบและกระบวนการดังนี้

ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดประชุมชาวบ้านที่คาดว่าจะโยกย้ายถิ่นฐานและลงสำรวจพื้นที่ที่คาดว่าจะพัฒนาเป็นหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร พร้อมทั้งจัดประชุมสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านและแบบบ้านทดแทนหลังใหม่ โครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค และอื่น ๆ ที่จำเป็น

ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบบ้านหลังใหม่ มี 4 ขั้นตอนหลัก คือ (1) นำเอาโมเดล (Model) แบบบ้านทดแทนหลังใหม่และเงื่อนไขการทดแทนบ้านหลังใหม่ลงเผยแพร่กับประชาชน เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตัดสินใจ (2) ปรับปรุงแบบบ้านหลังใหม่ตามที่ชุมชนเสนอแนะ (3) นำเอาแบบบ้านหลังใหม่ที่ได้ปรับปรุงแล้วเสนอให้ชุมชนพิจารณาและตัดสินใจเป็นครั้งที่ 2 และ (4) นำเอาแบบบ้านหลังใหม่ที่เสนอผ่านการประชุมของชุมชน โดยผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับกระทรวง เพื่อนำเสนอขอรับการอนุมัติจากรัฐบาล

ภายหลังจากการอนุมัติ ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดประชุมกลุ่มที่ได้รับผลกระทบก่อนการก่อสร้างบ้านหลังใหม่ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านในแต่ละแปลง โดยการจับหมายเลขพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ แต่ละครอบครัวสามารถแลกเปลี่ยนพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ได้ตามความสมัครใจโดยความยินยอมทั้ง 2 ฝ่าย และต้องแจ้งให้ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากบางครอบครัวต้องการที่จะอยู่กับพื้นที่ดินปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ที่เป็นเครือญาติของตนเอง เมื่อผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายตกลงกันได้แล้ว จึงได้ก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ตามเงื่อนไขที่เคยตกลงกันในระยะเตรียมการดังแผนภูมิตามภาพประกอบที่ 5.3

ภาพประกอบที่ 5.3 แนวทางการพัฒนาพื้นที่รองรับการโยกย้ายถิ่นฐาน

ก่อนก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้อำนวยความสะดวกในการทำพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้พัฒนาโครงการทำการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นให้กับหมู่บ้าน เช่น ตลาด ห้องประชุม หมู่บ้าน ถนนหนทางระหว่างชุมชน และภายในชุมชน ก่อสร้างโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม พร้อมบ้านพักครู ก่อสร้างโรงพยาบาล พร้อมทั้งจัดหาไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ กรณีไม่พอใจ

ในการคัดเลือกพื้นที่ดินก่อสร้างบ้านหลังใหม่ หรือผลการก่อสร้างบ้านทดแทน ฯลฯ ผู้ได้รับผลกระทบนั้นสามารถร้องเรียนและเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

1.4 การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน (Physical Relocation and Transitional Support)

การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในระยะข้ามผ่านมีความสำคัญและละเอียดอ่อนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ ซึ่งไม่คุ้นเคยและห่างไกล ถึงแม้พื้นที่หมู่บ้านจัดสรรใหม่จะมีระบบโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคและความสะดวกสบายก็ตาม ดังนั้น ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นฐานที่สูญเสียรายได้ และการดำเนินชีวิต ควรได้รับการช่วยเหลือจนกว่าระดับรายได้และเงื่อนไขของการดำเนินชีวิตที่มั่นคง ได้แก่ (1) ค่าใช้จ่ายในการขนส่งเพื่อขนย้ายไปอยู่สถานที่ใหม่ หรือ สถานที่ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายต้องการ (2) ค่าอาหารจะเป็นเงินหรือวัตถุและเงินทดแทนการสูญเสียรายได้ในระยะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ และ (3) ความช่วยเหลือในการพัฒนาที่เหมาะสมภายหลังจากการโยกย้ายถิ่นฐานจนกว่าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีรายได้ หรือ มาตรฐานการดำรงชีวิตพื้นฐานที่มั่นคง โดยมีรูปแบบและกระบวนการ ดังนี้

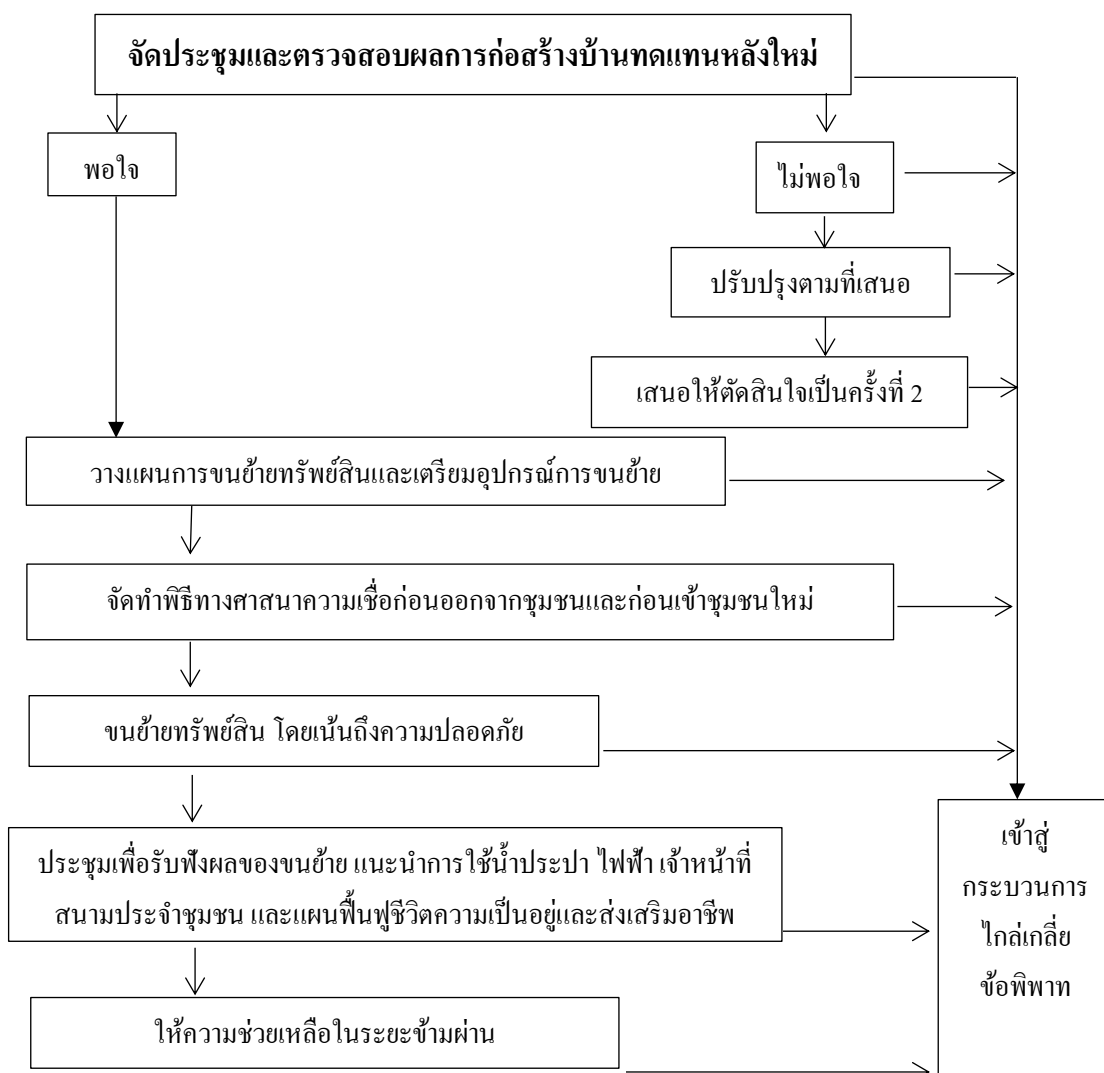
เมื่อแล้วเสร็จการก่อสร้างบ้านทดแทนหลังใหม่ ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดประชุมและนำผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายไปดูบ้านทดแทนหลังใหม่ว่าถูกต้องตามที่ต้องการหรือไม่ หรือต้องปรับปรุงอะไรบ้างภายใต้กรอบที่ตกลงกัน

ถ้าผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายพอใจ ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดประชุมเพื่อส่งมอบบ้านทดแทนหลังใหม่และร่วมวางแผนการขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินจากบ้านหลังเก่ามายังบ้านหลังใหม่ ระบุวันเวลาที่ต้องขนย้าย เตรียมอุปกรณ์ในการขนย้ายและและเรือถอนพร้อมทั้งพาหนะที่เพียงพอในการขนย้าย ฯลฯ

ก่อนจะขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินจากบ้านหลังเก่าไปยังบ้านทดแทนหลังใหม่ ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำพิธีทางศาสนาและความเชื่อก่อนออกจากหมู่บ้านเดิมและก่อนย้ายเข้าหมู่บ้านใหม่ ทำการขนย้ายทรัพย์สินจากหมู่บ้านเดิมไปอยู่หมู่บ้านโยกย้ายจัดสรรใหม่ ผู้พัฒนาโครงการต้องรับประกันความปลอดภัยอย่างสูงสุด หลังจากขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินไปอยู่หมู่บ้านใหม่ ประมาณ 1 สัปดาห์ ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเริ่มรื้อบ้านหลังเก่าและสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่เดิม โดยผู้พัฒนาโครงการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่งทุกอย่าง

ภายหลังแล้วเสร็จการขนย้ายบ้านเรือนและทรัพย์สินประมาณ 15 วัน ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเพื่อรับฟังความคิดเห็นให้คำแนะนำในการฟื้นฟูอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ และแนะนำเจ้าหน้าที่โครงการสนามที่อยู่ประจำในแต่ละหมู่บ้าน

ภายหลังการโยกย้าย ผู้พัฒนาโครงการให้การช่วยเหลือ เช่น ค่าอาหารจะเป็นเงินหรือวัตถุและเงินทดแทนการสูญเสียรายได้ ในระยะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ตามอัตราและระยะที่ได้ตกลงกันกับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย และในกรณีที่ผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายไม่พอใจในการขนย้าย เช่น ทรัพย์สินเสียหาย ฯลฯ ผู้ได้รับผลกระทบนั้นสามารถร้องเรียนและเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ดังแผนภูมิตามภาพประกอบที่ 5.4

ภาพประกอบที่ 5.4 แนวทางการขนย้ายบ้านทรัพย์สินและการให้ความช่วยเหลือในระยะข้ามผ่าน

1.5 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Grievance Redress)

ความขัดแย้งเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น เกิดจากการแข่งขันอันเนื่องมาจากทรัพยากรมีจำกัด ความขัดแย้งภายในองค์กร หากจะค้นหาสาเหตุของความขัดแย้ง พบว่าส่วนใหญ่ความขัดแย้งมาจากการขาดการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน การสื่อสารที่ไม่ชัดเจนคลุมเครือ หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน เป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้ และยังเป็นผลให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้วนั้นมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งในการแก้ไขบริหารจัดการข้อขัดแย้ง จำเป็นจะต้องเลือกหาวิธีการต่าง ๆ มาจัดการ ซึ่งถ้าจำแนกตามพฤติกรรมที่เป็นหลักสำคัญ ได้แก่ การหลีกเลี่ยง การปรองดอง การประนีประนอม การแข่งขัน และการร่วมมือกัน

ในกรณีข้อขัดแย้งที่เกิดจากกระบวนการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน หน่วยงานท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Grievance Redress) โดยมีรูปแบบและกระบวนการ ดังนี้

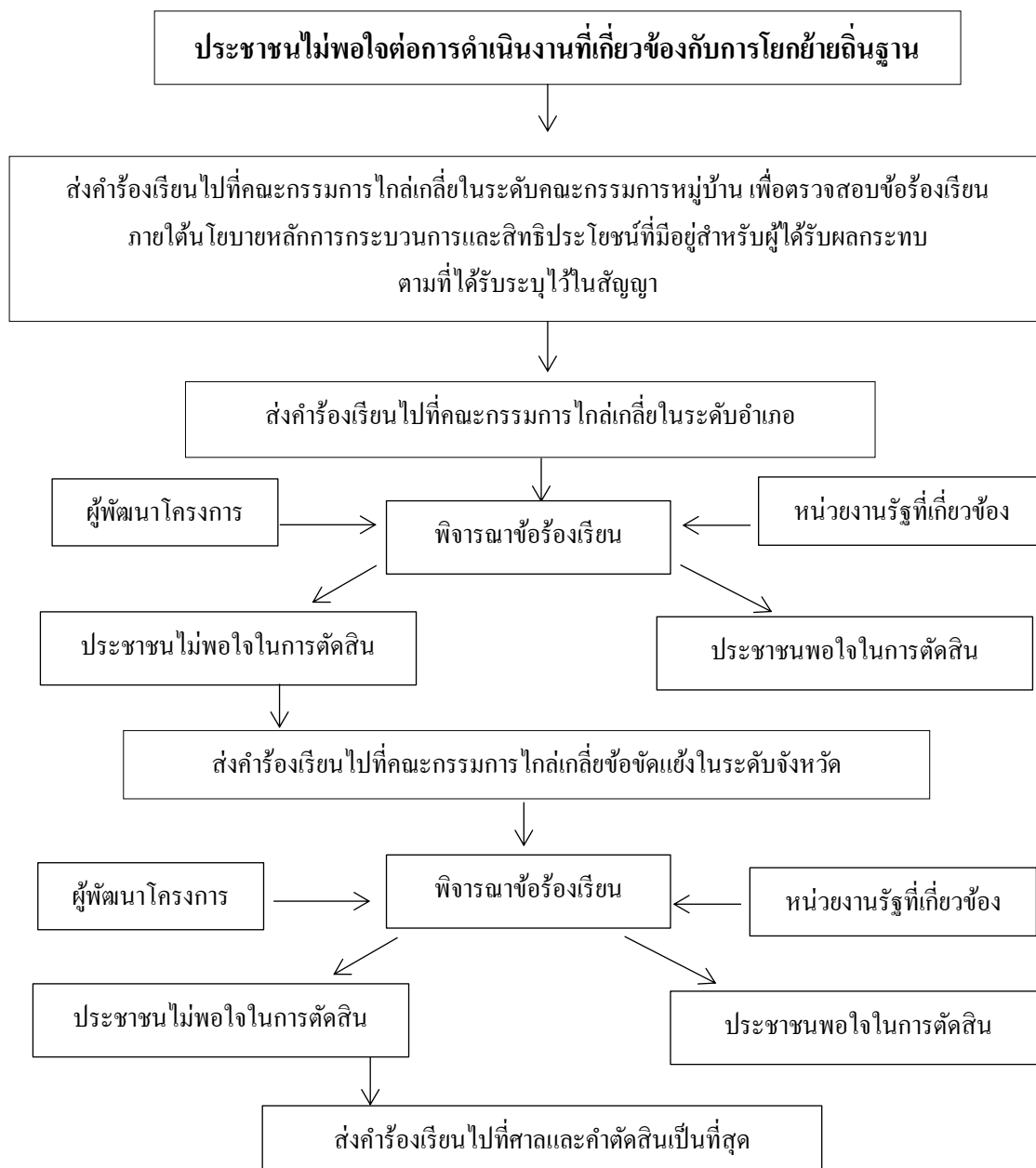
ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการไม่พอใจต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การเวนคืนที่ดิน มูลค่าของการชดเชย การคัดเลือกพื้นที่ดินแปลงใหม่ในหมู่บ้านโยกย้ายจัดสรร ฯลฯ ส่งคำร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยในระดับหมู่บ้าน ซึ่งการร้องเรียนต้องเป็นลายลักษณ์อักษรที่ระบุสถานะของผู้ร้องเรียน ข้อเท็จจริงเบื้องต้น และปัญหา เพื่อให้คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับหมู่บ้านตรวจสอบข้อร้องเรียนภายใต้นโยบายหลักการกระบวนการ และสิทธิประโยชน์ที่มีอยู่สำหรับผู้ได้รับผลกระทบตามที่ได้รับระบุไว้ในสัญญาสัมปทานและแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP) ก่อนที่จะส่งต่อไปยังคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับอำเภอเพื่อตรวจสอบ และตัดสินใจ และต้องดำเนินการภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับการร้องเรียน

คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับอำเภอตรวจสอบและจัดประชุมกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบและผู้ร้องเรียน และตัดสินใจภายใน 15 วัน หลังจากได้รับการร้องเรียนและแจ้งผลการตัดสินใจให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการและผู้พัฒนาโครงการ กรณีที่ผู้ร้องเรียนไม่พอใจในผลการตัดสินใจของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับอำเภอ ผู้ร้องเรียนสามารถร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยฯ ในระดับจังหวัดได้

คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับจังหวัดตรวจสอบและจัดประชุมกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบ และผู้ร้องเรียน และตัดสินใจภายใน 15 วัน หลังจากได้รับการร้องเรียนและแจ้งผลการตัดสินใจให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการและผู้พัฒนาโครงการ

การตัดสินใจของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับจังหวัดอาจมีการอุทธรณ์ไปยังศาล โดยสอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบของศาลจะมีผลผูกพันกับผู้พัฒนา

โครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และภายหลังการตัดสินใจของศาลถือเป็นอันสิ้นสุด ดังแผนภูมิตามภาพประกอบที่ 5.5

ภาพประกอบที่ 5.5 กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทจากการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน

1.6 การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก (Rehabilitation and Livelihoods Restoration)

เป็นที่ทราบกันดีว่าการโยกย้ายถิ่นฐานผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการเป็นงานที่มีความยากและมีความเสี่ยงต่อการก่อสร้างโครงการ แต่การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางมีความยากมากกว่า เนื่องจากเป็นการเริ่มต้นชีวิตความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมที่ไม่คุ้นเคย อยู่ในภาวะความวิตกกังวลและไม่แน่ใจว่าระดับการดำเนินชีวิตหรือชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวจะเหมือนเดิมหรือเท่ากับระยะก่อนมีโครงการเกิดขึ้น หรือลดลงกว่าเดิม และต้องใช้เวลาอันยาวนานแค่ไหนที่จะฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ให้กลับมามีสภาพเหมือนเดิม หรือดีขึ้น ดังนั้น แนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายควรอยู่บนหลักการที่ว่า “ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจได้ ผู้ได้รับผลกระทบควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการสูญเสียพื้นที่ดินและทรัพย์สินอย่างเต็มรูปแบบและยุติธรรม และควรเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ” ซึ่งรวมถึงผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ (Vulnerable People) เช่น กลุ่มคนพิการ กลุ่มแม่ม้าย กลุ่มผู้ติดเชื่อ

โดยทั่วไปแนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายจะให้ความสำคัญกับ (1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพดั้งเดิมของชุมชนก่อนการโยกย้าย (2) การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนจัดสรรใหม่และพื้นที่ทำการผลิตใหม่ (3) วิเคราะห์อาชีพทางเลือกและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพ และ (4) การเข้าถึงกลไกตลาด ซึ่งต้องมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และผู้พัฒนาโครงการ เช่น (1) กำหนดแนวทาง (2) ตัวชี้วัดของผลสำเร็จตามเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs) (3) ระยะเวลาของการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ และ (4) แหล่งรายได้จากการส่งเสริมอาชีพทางเลือกทั้งภาคเกษตร นอกภาคเกษตร อาชีพธุรกิจบริการที่ต่อเนื่องจากการมีโครงการ รวมถึงการให้ความสำคัญกับการจัดจ้างแรงงานที่มาจากครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ซึ่งต้องระบุผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นในแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP)

ภายหลังจากได้รับอนุมัติในการก่อสร้างโครงการอย่างเป็นทางการ ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการเตรียมการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือกของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายเคียงคู่กับการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

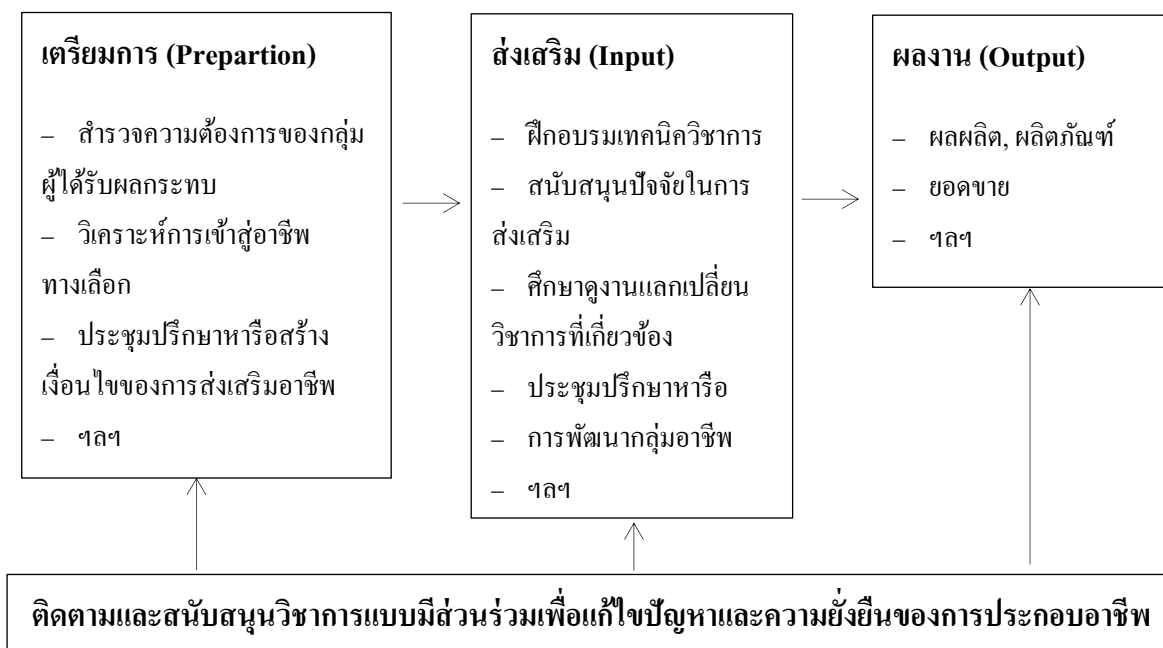
กับการเวนคืนที่ดินและชดเชยค่าเสียหายได้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรรใหม่ เช่น การสำรวจจัดหาและได้มาของพื้นที่ทำการผลิตใหม่ การพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในพื้นที่ทำการผลิตใหม่ เช่น การตัดถนนหนทางเข้าพื้นที่ การทำระบบชลประทานในพื้นที่ที่เหมาะสม ฯลฯ กระบวนการส่งเสริมอาชีพทางเลือกควรครอบคลุมประเด็นการสร้างเสริมเข้มแข็งกลุ่มผู้ผลิตและการเข้าถึงกลไกระบบตลาดเพื่อสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของอาชีพและรายได้ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ดังนั้น กระบวนการส่งเสริมอาชีพทางเลือกควรประกอบด้วย ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการส่งเสริม ขั้นตอนการสนับสนุนวิชาการและติดตาม และขั้นตอนการเข้าถึงกลไกระบบตลาด ดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมการส่งเสริม (Preparation) ประกอบด้วย การทบทวนแผนงานอาชีพที่เกี่ยวข้องทางการเกษตรเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ อาชีพนอกภาคเกษตร และอาชีพภาคบริการ เงื่อนไขของการส่งเสริมอาชีพ รายได้เป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ ระยะเวลา ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพทางเลือกที่อยู่ในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรใหม่ และ/หรือ พื้นที่ทำการผลิตใหม่ที่อาจจะอยู่แยกออกไป ฯลฯ ร่วมกับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องภายใต้แนวทางกรอบและขอบเขตของแผนงานที่วางไว้ในระยะพัฒนาโครงการ

ขั้นตอนการส่งเสริมอาชีพทางเลือก ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ งบประมาณ วิชาการ กระบวนการส่งเสริม (Process) เช่น จัดฝึกอบรมอาชีพ การศึกษางาน และเปลี่ยนบทเรียน และปัจจัยออก (Output) เช่น ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ยอดขาย

ขั้นตอนการสนับสนุนวิชาการและติดตามประเมินผล (Technical Support, Monitoring and Evaluation) อย่างต่อเนื่อง เพื่อการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและหรือภายนอกจากกระบวนการส่งเสริมอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และเพื่อความยั่งยืนของการประกอบอาชีพทางเลือก

ขั้นตอนการสร้างเสริมเข้มแข็งกลุ่มผู้ผลิตและการเข้าถึงกลไกระบบตลาด (Strengthening Group and Accessing to Market) ประกอบด้วย การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตและกลุ่มผู้รับซื้อผลผลิต การคัดเลือกผู้แทนกลุ่มรับซื้อผลผลิตและสร้างกฎระเบียบของกลุ่มรับซื้อผลผลิต การวางแผนปฏิทินการผลิตร่วมกับกลุ่มผู้ผลิต เพื่อให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดอย่างยั่งยืน และฝึกอบรมพื้นฐานการค้าเงินธุรกิจทางการเกษตรให้ผู้แทนกลุ่มรับซื้อ ฯลฯ ดังแผนภูมิตามภาพประกอบที่ 5.6

ภาพประกอบที่ 5.6 กระบวนการส่งเสริมอาชีพทางเลือกภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน

นอกเหนือจากการส่งเสริมอาชีพทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรแล้ว อาชีพภาคธุรกิจบริการและอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่เกิดขึ้นพร้อมกับการมีโครงการที่มีความสำคัญในการสร้างความมั่นคงและรายได้ของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ที่ต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ผู้พัฒนาโครงการต้องให้ความสำคัญกับแรงงานในท้องถิ่นและรับประกันการจัดจ้างแรงงานของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ซึ่งในเบื้องต้น ผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต้องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถต่าง ๆ เช่น ขั้บรถบรรทุก กรรมกรในพื้นที่ก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมรถ ฯลฯ และการเข้าถึงการจัดจ้างผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายของผู้รับเหมารายใหญ่ในโครงการ

1.7 การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน (Monitoring and Evaluation of Quality of Lives – Post Resettlement)

แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมไทย พบว่า มีการใช้และพัฒนาเครื่องมือคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องและหลายหน่วยงาน มีการจัดทำรายงานในแต่ละช่วงเวลาที่มีการประเมิน มีตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมายเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ ซึ่งมีหลายหน่วยงานจัดทำขึ้นมา ส่วนใหญ่เป็นการวัดรวมของ

คุณภาพชีวิต โดยที่ตัวชี้วัดที่รู้จักและถูกนำมาใช้วัดคุณภาพชีวิต ได้แก่ ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) คือ ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงความจำเป็นของคนในครัวเรือนในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่า คนควรมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้น ๆ อย่างไรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ปกติกำหนด 5 ปี ตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงจะถือว่ามีความจำเป็นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน โดยทั่วไปตัวชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) มี 6 หมวดใหญ่ ๆ ได้แก่ (1) สุขภาพดี ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี (2) มีบ้านอาศัย ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (3) ฝึกฝนการศึกษา ประชาชนเข้าถึงบริการด้านการศึกษา (4) รายได้ก้าวหน้า ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต (5) ปลูกฝังค่านิยมไทย ประชาชนมีค่านิยมที่แสดงความเป็นคนไทย และ (6) ร่วมใจพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมต่อชุมชนและสังคม

ในกรณีการติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายภายหลังสำเร็จการโยกย้ายถิ่นฐานก็เช่นเดียวกัน ตัวชี้วัดต้องเชื่อมโยงกันในทุกมิติของการพัฒนาและครอบคลุมประเด็น ดังนี้

ประเด็นความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและรายได้ เช่น ว่างแรงงานของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้ายมีการประกอบอาชีพและมีรายได้ คนในครัวเรือนมีรายได้ต่อปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ... บาท ครัวเรือนมีการออมเงิน ฯลฯ

ประเด็นการเข้าถึงระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น เด็กได้รับบริการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน เด็กวัยเรียนได้รับการศึกษาภาคบังคับ เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับที่ไม่ได้เรียนต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ ฯลฯ

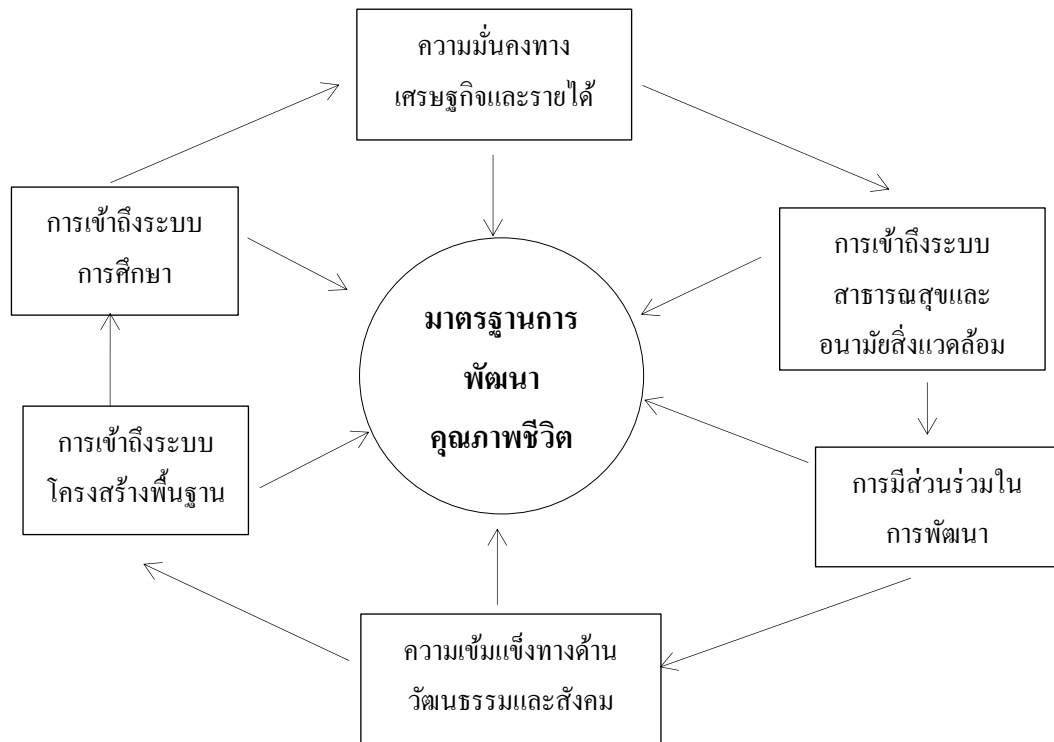
ประเด็นการเข้าถึงระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด เด็กแรกเกิดได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเป็นระเบียบสุขลักษณะ ฯลฯ

ประเด็นการเข้าถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคของหมู่บ้าน เช่น ถนนหนทาง ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ตลาด วัด ฯลฯ

ประเด็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เช่น ครัวเรือนมีคนที่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น ครัวเรือนมีคนเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน คนที่มีสิทธิ์ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ประเด็นความเข้มแข็งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนที่โยกย้ายและชุมชนที่รองรับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านจัดสรร

ประเด็นระยะเวลาของการติดตามและประเมินคุณภาพชีวิตก็มีความสำคัญ ควรมีการตกลงกันระหว่างผู้พัฒนาโครงการและรัฐบาลอย่างชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร โดยนำเอาหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนอันเป็นหลักการสำคัญนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย ดังแผนภูมิตามภาพประกอบที่ 5.7

ภาพประกอบที่ 5.7 การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน

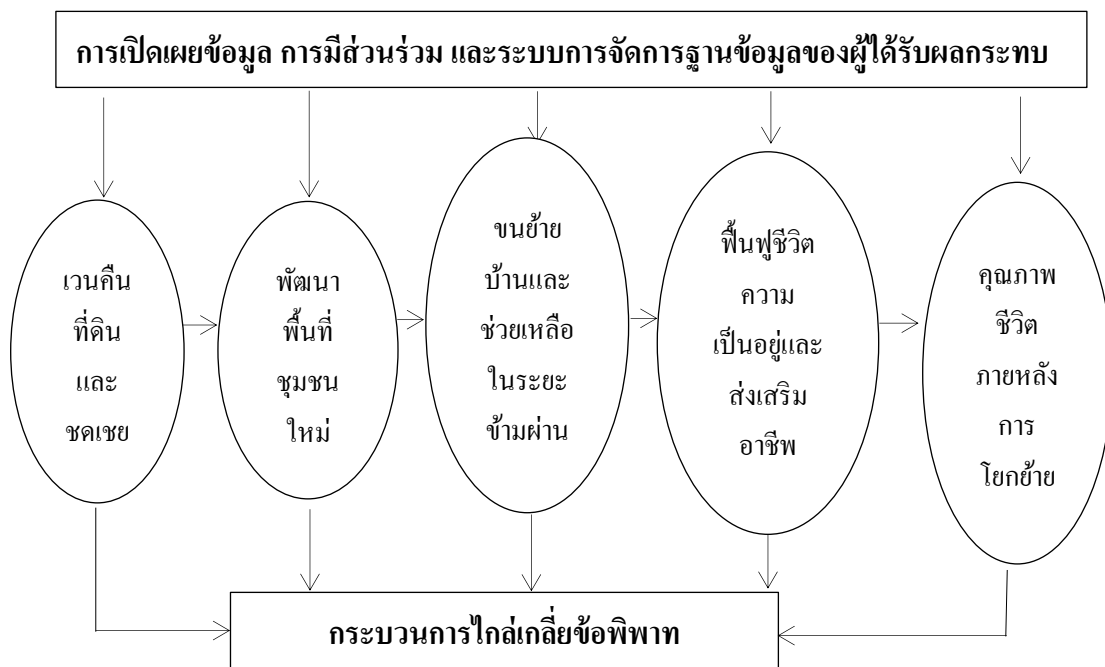
1.8 ระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบ (Project Affected Persons Database Management)

การจัดการระบบข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีข่าวสารคอมพิวเตอร์ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การตัดสินใจที่ถูกต้องรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ถือเป็นหัวใจของการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน และเป็นการลดความเสี่ยงของการก่อสร้างและดำเนินงานโครงการในภาพรวม ดังนั้น ภายหลังจากสำเร็จการเวนคืนที่ดินและจ่ายค่าชดเชยอย่างเป็นทางการแล้ว เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเก็บรักษาไว้ในรูปแบบ Hard Copy และ Soft Copy โดยจัดทำเป็นระบบการจัดการข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบโดยเฉพาะ

2. แผนภูมิรูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดี

จากประเด็นปัญหางานวิจัย 7 ด้านในบทที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์นำมาสู่องค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะและสอดคล้องที่จะจัดทำเป็นรูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดี ประกอบกันเป็นโมเดลที่มีหลักการ หลักปฏิบัติ บัญญัติความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงองค์ประกอบรวมทั้งสิ้น 8 องค์ประกอบ และสามารถปรับนำไปใช้ให้เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ดังภาพประกอบที่ 5.8

- 1) การเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) การเวนคืนที่ดินและการชดเชย
- 3) การพัฒนาพื้นที่โยกย้ายจัดสรรเพื่อรองรับผู้ได้รับผลกระทบที่โยกย้าย
- 4) การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในระยะข้ามผ่าน
- 5) การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก
- 6) การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน
- 7) กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาท
- 8) ระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบ

ภาพประกอบที่ 5.8 รูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดี

รูปแบบการบริหารจัดการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดีนั้น มีองค์ประกอบหลักที่เป็นตัวกำกับและตัวควบคุมในกระบวนการเพื่อให้มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของชุมชนท้องถิ่นและสาธารณชนทั่วไป ซึ่งแต่ละองค์ประกอบหลักมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันกับวงจรของการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ ตั้งแต่การศึกษาความเป็นไปได้ทั้งทางเทคนิควิชาการทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาโครงการ การก่อสร้าง และการดำเนินงานโครงการ ซึ่งต้องวางแผนและดำเนินการควบคู่กับการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนสรุปได้ดังนี้

1) การเวนคืนที่ดินและการชดเชย เป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่และเป็นงานความเร่งด่วนที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่คาดว่าจะก่อสร้างโครงการ (หรือพื้นที่ต้นทางของชุมชนโยกย้าย) ซึ่งหลักการสำคัญของการเวนคืนที่ดินและการชดเชยค่าเสียหาย คือ ต้องอาศัยอำนาจของกฎหมาย ต้องมีวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ ต้องจ่ายค่าชดเชยที่เป็นธรรม และต้องเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ

2) การพัฒนาพื้นที่โยกย้ายจัดสรร เป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยค่าเสียหาย หลักการพัฒนาพื้นที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในการสนับสนุนชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น โดยใช้กระบวนการเปิดเผยข้อมูลโครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้นโยบายของรัฐเป็นกรอบของการพัฒนาพื้นที่

3) การขนย้ายบ้านเรือนทรัพย์สินและให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในระยะข้ามผ่าน มีความละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่ใหม่ ถึงแม้พื้นที่ใหม่จะมีระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และความสะดวกสบายก็ตาม ผู้โยกย้ายควรได้รับการช่วยเหลือจนกว่ารายได้และการดำเนินชีวิตที่มั่นคง ซึ่งประกอบด้วย การขนส่งเพื่อไปอยู่สถานที่ใหม่ และการสนับสนุนวัสดุและเงินทดแทนการสูญเสียรายได้ในระยะข้ามผ่าน (Transitional Support) จนกว่าผู้โยกย้ายเริ่มเข้าสู่ระยะการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่

4) การฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพทางเลือก เป็นหนึ่งในมาตรการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้โยกย้ายที่มีความยุ่งยากมากกว่าในพื้นที่ต้นทาง (พื้นที่ชุมชนก่อนการก่อสร้างและโยกย้าย) ซึ่งอยู่บนหลักการที่ว่า ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนแบบไม่สมัครใจได้ ควรเป็นโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้โยกย้าย ซึ่งรวมถึงกลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ (Vulnerable People) เช่น คนพิการ แม่ค้า ผู้ติดเชื้อ แนวทางการฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่และส่งเสริมอาชีพจะให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพดั้งเดิม

ของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่จัดสรร/พื้นที่ทำการผลิตใหม่ การวิเคราะห์อาชีพทางเลือกและการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพ และการเข้าถึงกลไกตลาด

5) การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นการวัดความสำเร็จของกระบวนการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชน ซึ่งตัวชี้วัดต้องเชื่อมโยงกันในทุกมิติของการพัฒนาและครอบคลุมประเด็น ได้แก่ ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ การเข้าถึงระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเข้าถึงระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม การเข้าถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ความเข้มแข็งทางสังคม วัฒนธรรมระหว่างกลุ่มผู้โยกย้ายและกลุ่มที่อาศัยเดิมในหมู่บ้านจัดสรร นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดระยะเวลาของการติดตามและประเมินคุณภาพชีวิต

ส่วนองค์ประกอบสนับสนุนในกระบวนการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนที่ดีเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับวงจรของการพัฒนาโครงการ ได้แก่

1) การเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องการให้ประชาชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบมีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการ ฯลฯ อย่างกว้างขวาง มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิ์ของตนเอง เป็นการส่งเสริมการวางแผนพัฒนาโครงการของผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส มุ่งต่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและผู้พัฒนาโครงการ ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อกระบวนการเปิดเผยข้อมูลโครงการและการมีส่วนร่วม คือ ผู้พัฒนาโครงการต้องมีความจริงใจ โปร่งใสและสม่ำเสมอในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการที่เป็นข้อมูลเทคนิควิชาการที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่ามูลค่าต้นทุนและระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น ถ้าประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจในผลกระทบ มาตรการแก้ไขและผลประโยชน์ของโครงการ สามารถเป็นกระบอกเสียงให้กับโครงการได้เป็นอย่างดี

2) กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หน่วยงานท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และควรใช้เวลาที่สั้นและรัดกุม ซึ่งรูปแบบและกระบวนการ กล่าวคือ ผู้ได้รับผลกระทบที่ไม่พอใจให้ส่งคำร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยในระดับหมู่บ้าน เพื่อตรวจสอบภายใต้นโยบายหลักการกระบวนการและสิทธิประโยชน์ตามที่ได้รับระบุไว้ในแผนงานโยกย้ายจัดสรร (RAP) ก่อนที่จะส่งต่อไปยังคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับเมืองเพื่อตัดสินใจและแจ้งผล กรณีที่ผู้ร้องเรียนไม่พอใจในผลการตัดสินใจสามารถร้องเรียนไปที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับแขวงเพื่อ ตัดสินใจและแจ้งผลการตัดสินใจ ซึ่งอาจมีการอุทธรณ์ไปยังศาลและภายหลังการตัดสินใจของศาลถือเป็นอันสิ้นสุด

3) ระบบการจัดการฐานข้อมูลของผู้ได้รับผลกระทบ มีความสำคัญในการบริหารจัดการและเป็นการลดความเสี่ยงของการโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนในภาพรวม ภายหลังสำเร็จการเวนคืนที่ดินและจ่ายค่าชดเชยอย่างเป็นทางการแล้ว เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเก็บรักษาไว้ในรูปแบบ Hard Copy และ Soft Copy โดยจัดทำเป็นระบบการจัดการข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะ